

NENAD STOJANOVIĆ

Želimir Žilnik: Pitanje odgovornosti

Koferi puni ispravnosti

Zapadni intelektualci ostali su ravnodušni prema činjenici da je čitav prostor Istoka devastiran, i da je opljačkani kapital naroda od Jadrana do Vladivostoka našao utočište (baš) u zapadnim bankama

Medunarodni skup "Javnost i lična odgovornost", nedavno održan u Beogradu, na kojem se našao zavidan broj jugoslovenskih intelektualaca zajedno sa svojim balkanskim kolegama, bio je koncipiran kao radionica (atelier, work shop) čiji je cilj kreiranje atmosfere i stvaranje prakse javnog dijaloga i javnog angažmana uopšte. Stavljanje na dnevni red pitanja lične odgovornosti građana u javnim poslovima neminovno

je dotaklo već odavno pokrenuto – s malim izgledima da će se skoro zatvoriti – pitanje lične odgovornosti svih nas, posebno intelektualaca, u opštoj tragediji na prostoru bivše Jugoslavije. I tokom ovog skupa – isto kao i u mnogim drugim raspravama na raznim nivoima i u raznim sredinama – problem odgovornosti se često identifikovao ili zamenjivao sa problemom/terminom krivice, što svakako dodatno otežava mogućnost da se realno iz-

"Netačno je objašnjenje da je neopreznost ili glupost Zapada propustila da konstatuje preobražaj aparatčika Jeljcina, ili aparatčika Miloševića, ili penzionera JNA Tuđmana i mase drugih, preko noći, u 'nacionalne lidere', 'spasioce', 'hrišćane', itd. Reč je, dakle, o surovoj igri interesa"

važu bar ovozemaljski odnosi dobra i zla u našoj golgoti. Francuski filozof Etien Tašin je na pomenutom skupu insistirao na terminološkoj preciznosti u diskusiji o ovoj temi, ukazujući na to da su odgovornost i krivica bitno različite stvari. Želimir Žilnik, koji je takođe učestvovao u razgovorima, problem je postavio u kontekst, moglo bi se reći, "globalne savesti" Evrope i sveta:

"Ne događa se prvi put da se ovde postavi pitanje odgovornosti i javnosti: okupe se ljudi iz bivših bratskih ili neprijateljskih republika i inostranstva, i pri tom kao da se to pitanje upućuje samo našoj strani – da li smo bili dovoljno kritični i odgovorni, da li smo uspeli da za demokratiju izborimo iole kiseonika. Za prirodno se uzima da svi oni koji dolaze van naših granica nose pune kofere svoje ispravnosti, moralnosti i odgovornosti. Tako postavljene stvari prosto ne štimaju.

Tokom diskusije, vi ste izneli tezu po kojoj je Zapad prećutno prihvatio bivše komunističke aparatčike kao ravnopravne partnere u dogovoru oko podele tržišta...

Kad govorimo o kolapsu državnog socijalizma, treba reći da su smešne tvrdnje da je ta mašinerija naglo skomolala, jer su se policija, vojska i birokratija prepali pred Koka-Kolom i Bilom Gejtsom. Uostalom, od istog je materijala i kineska "crvena buržoazija", i nju mitraljiraju tranzistori i čipovi, a eno je, veselo i uspešno vlada. Dakle, prosto nije reč o "kolapsu državnog socijalizma", kako se naveliko raspreda među "angažovanom inteligencijom", nego o dogovoru, iz računa. Zapadni političari, ali i zapadni intelektualci, jednostavno su preko noći abolirali čitavu klasu vladajućih aparatčika državnog socijalizma – koju su inače optuživali za masovna kršenja ljudskih, verskih, političkih, sindikalnih, kulturnih i svih mogućih prava. Ta abolicija – u pravom smislu "oproštaj greha" – data je uz jedan maleni uslov: da se granice Istoka otvore kao tržišta za zapadne robe, a da švajcarske i druge banke dopuste, "previde" otvaranje računa za skupljeni, oteti, nagomilani ili "zarađeni" kapitaliste te i još malo proširene klase "pokajanih vlastodržaca". Netačno je objašnjenje da je neopreznost ili glupost Zapa-

da propustila da konstatuje preobražaj aparatčika Jeljcina, ili aparatčika Miloševića, ili penzionera JNA Tuđmana i mase drugih, preko noći, u "nacionalne lidere", "spasioce", "hrišćane", itd. Reč je, dakle, o surovoj igri interesa u kojoj su mnogi narodi, od Jadrana do Vladivostoka, ojađeni i u stanju gorem nego pre deset godina; vladajuće oligarhije otvorenije i surovije danas raspolažu narodnim bogatstvom, ali i sudbinama pojedinaca, nego ranije. Drugim rečima, sklopljen je dil: establišment Zapada je dobio novo značajno tržište, a "renovirani establišmen" Istoka dobio je slobodu da praktikuje surovo uspostavljanje kapitalizma.

Raketni silosi

Skrećem pažnju kolegama intelektualcima sa Zapada da im se ne desi da se opet, za koju godinu ili koju deceniju, počnu da češkaju po glavi, kao što se sada čude kad se pominju nacističko zlato u švajcarskim bankama i profiti američkih firmi od prinudnog rada u vreme II svetskog rata.

Da se ne desi, ne daj bože, da glad, beda i poniženje ojađenih miliona u "novooslobođenim zemljama Istočnog bloka" izviču nekog Staljina, Đeržinskog ili Beriju na vlast. Pa da bude "kuku i lele", kad počnu da zvrndaju poluraspadnuti raketni silosi, podmornice i ostale sprave.

Kao što relevantnu analizu globalnog kolapsa socijalizma i konsekvence tog kolapsa nismo čuli od kolega sa Zapada, tako se isto i "naš slučaj" iz korena površno opservira. Normalno je da ovdašnja zvanična propaganda pravu prirodu raspada Jugoslavije – jednu vrstu retrofeudalnog rata za nasleđe umrlog vladara (rata koji je praktično počeo još ranih osamdesetih, oružanim intervencijama protiv demonstranata) – objašnjava "vekovnim različitostima" Srba, Hrvata, Slovenaca i ostalih, usvojivši ideologiju "homogenizacije nacija" (plemeniziranja). Korpus nezavisnih me-

dija i znatan broj kritičkih intelektualaca ovdašnjih od prvog dana i konsekventno demistificira svu tu ideologiju obmane i relativno tačno objašnjava o čemu je zapravo reč. Ali, nažalost, naše kolege sa Zapada su daleko otvorenije prihvatale mistifikacije ispisujući silu knjiga, analiza i članaka, u kojima se naslađuju našim plemenskim razlikama i divljaštvima, upravo idući na ruku ovdašnjim zvaničnim sejačima magle. Što se mene tiče, a poznajući ovdašnje "opoziciono angažovanje" – mislim da nikada u poslednjih pola veka nismo imali dosledniju i nekonformističiju grupu, par desetina, pa i par stotina ljudi koji godinama, uz veliki lični rizik, uz svaku vrstu marginalizovanja i šikaniranja, pokušavaju da stvari vide i da javno kažu ono što vide... Neko je na ovom skupu rekao: nije Amerika vijetnamski rat izgubila u Americi, nego u jednom širokom svetskom, a pre svega evropskom frontu solidarnosti protiv tog rata. Siguran sam da istinska solidarnost sa opozicionim i kritičkim intelektualcima ovdašnjim – kao i sa intelektualcima koji ne služe svojim novim vlastodržcima u Hrvatskoj, Bosni i drugde, po razdrobljenoj Jugoslaviji – nije ozbiljno konstituisana i zbog toga ovo područje ostaje poligon za razna treniranja i testiranja diktatura.

Kako vidite budućnost na ovim prostorima u svetlu takvog odnosa Evrope i sveta prema ovdašnjim događanjima?

Čini mi se da se sada nalazimo pred periodom koji se s pravom može označiti kao dalje marginalizovanje ovog prostora. Imam utisak da smo mi i u Evropi i u svetu postali jedan potreban incidentni teret na koji jednostavno međunarodna zajednica može da se poziva kao na neki negativan primer. Mi nismo svesni da za međunarodnu zajednicu postojanje takvih "tamnih mrlja" nije nikakva naročita opasnost. Naprotiv, to su jednostavno mesta na kojima mogu da se treniraju mlade diplomate, vojne i policijske strukture, tako da postojanje nekoliko ovakvih diktatura u svetu, među koje je uvrštena i naša zemlja, ne mora da znači da će svet išta učiniti da tu situaciju izbegne.

Oni koji poznaju prilike u Iraku videće mnogo sličnosti u ponašanju međunarodne zajednice prema nama i toj zemlji. Tamo je čitav severni deo pod protektoratom, južni deo pod kontrolom, a okolina Bagdada je ostavljena Sadamovoj policiji za treniranje strogoće. I ja nemam utisak da ćemo mi sledećih godina imati šanse da budemo bilo šta drugo nego poligon za analize i opservacije.

VESELA LALOŠ